

JONÁŠ JASEN

**PORTRÉT
ALEXANDRA**

SLAVENSKÝ NEBOHÁN O MANOUBÁCH, KTORÉ SA STALI BOHOM

EUROPA

JONÁŠ JASEN

EUROPA

Publikáciu z verejných zdrojov
podporil Fond na podporu umenia.

u. fond
na podporu
umenia

Jonáš Jasen *Portrét Alexandra*

© Jonáš Jasen 2023

Redakčná úprava © Martin Plch 2023

Návrh prebalu a grafická úprava © Martin Vrabec 2023 **bee&honey**

Sadzba © Milan Beladič (www.beeandhoney.sk) 2023

Ako šesťdesiaty tretí zväzok edície *Premena*
vydalo © Vydavateľstvo Európa, s.r.o. 2023

Prvé vydanie

www.vydavatelstvo-europa.sk

ISBN 978-80-8237-014-3

PORTRÉT ALEXANDRA

edícia
PREMENA
zväzok 63

Otec môj, starý vynálezca, teraz i naveky buď mi nápomocný.
James Joyce, Portrét mladého umelca

I.
Z RODINNÉHO ALBUMU

CHLAD VEĽKEJ SKALY

Všetko by asi bolo inak, keby krásna Alojzia Akayová, príslušníčka chudobnej dedinskej šľachty, nepodľahla čaru a nástojčivosti ešte mladého baróna Eduarda Benického, ktorý sa už predtým všeličomu podučil v istých domoch v Pešti, a keby toto ich vzájomné potešenie neprinieslo o deväť mesiacov neželané následky. Hovoríme tu o nemanželskom vzťahu mladého aristokrata, od ktorého sa veľa očakávalo a ktorý, možno aj opojený ťažkým tokajským vínom, si zrejme neuvedomil, že slastné vystreknutie semena priamo do ženy nie je zostrením trofejného jeleňa, naopak, že namiesto triumfu smrti môže priniesť potupu v podobe nového života. Alebo, aby sme vysoko urodzenému pánovi nekrivdili, možno to bola aj samotná Alojzia, vášnivá čitateľka sentimentálnych románov, ktorá pridržala jeho excelenciu medzi svojimi kyprými stehnami v nádeji, že jej nezvyčajná krása a ohromná láska predsa len preboria neprekonateľnú hradbu spoločenských rozdielov. Lenže nepreborela. Mezaliancia v tej dobe bola, a ešte nejaký čas bude, v ich kruhoch zásadne neprípustná. Dalo by sa snáď povedať, že čím provinčnejší kraj, tým pevnejšie zásady. Avšak týmto neprístojným skutkom sa aj tak spôsobilo, že k nerovnému spojeniu predsa len prišlo. Ale až o veľa rokov neskôr, vďaka vytrvalému pátraniu Alexandrovej matky Evy Karlovičovej v archívoch a matrikách, sa aj potvrdilo, že ich predkovia, ktorí boli generácia za generáciou potomkami plebejských roľníkov a remeselníkov, sa naraz týmto činom vmiešali priamo do vysokého aristokratického rodu Benických.

Samozrejme, v barónovej vznešenej rodine sa o takýchto veciach nehovorilo. Takže ani Eduardov legitímny syn Beni, ako ho volali priatelia, dlho netušil, že má ešte jednu, o dosť staršiu sestru. Netušil, pretože ju vlastne ani nezažil, ale neskôr mu slečna Gertrúda, jeho vychovávateľka, viac-menej nechtiac prezradila existenciu akejsi tajomnej vzdialenej príbuznej. Dozvedel sa aj to, že sa volá Juliana a že ju ako sirotu kedysi vychovávali na ich panstve. Ale on si žiadnu Julianu nepamätal. Veď ani nemohol, nemal ani päť rokov, keď sa ona, už

sedemnásťročná, vydala, presnejšie povedané, bola svojimi tútormi vydaná. Je však takmer isté, že sa neskôr museli stretnúť alebo aspoň zahliadnuť. Obaja totiž chodievali do Starého mesta. Juliana najčastejšie do cukrárne, ani nie tak zamaškrtiť si, ako stretnúť sa s ľuďmi lepšej sorty, než boli prostí sedliaci, s ktorými ona, žiaľ, musela žiť. A Beni zas chodieval do mestečka kupovať si štetce, farby, ceruzy, plátna, náčrtníky, no zároveň, alebo predovšetkým, sa len tak naverímboha potulovať, čo mal obzvlášť rád. Okrem toho, v tom malom mestečku, ktoré bolo viac väčšou dedinou ako mestom, bola Juliana neprehrádnutelná. Hoci bola sedliačka, nechala sa vozit' parádnym kočom a obliekala sa ako grófká. Ľuďom boli síce trochu na smiech jej panské maniere, no zároveň vedeli, že na také chovanie má pani Juliana akési nezvratné oprávnenie.

A tak si teda predstavme, ako sa tí dvaja po rokoch jedného dňa stretli. Mohlo to byť niekedy v roku 1870 na nástupišti staromestskej železničnej stanice. Juliana čakala na vlak do župného mesta, kde bola objednaná k vychýrenému kaderníkovi Matulayovi. Sedela na lavičke a Beni sa chrptom opieral o stĺp s náčrtníkom v ruke a dychtivým pohľadom osemnásťročného mladíka si hľadal objekty vhodné na kreslenie. Najprv ho upútal paholok v zablatených čižmách, práve ten, ktorý doviezol Julianu a ktorému uši na vystrihanej hlave odstávali a trčali dohora ako zajacovi. No keď Juliana dala tomuto driečnemu mládenčovi pokyn, že môže ísť, trochu sklamaný Beni presunul svoju pozornosť priamo na ňu.

Zdala sa mu pozoruhodne zvláštna. Už tým, že uprostred toho staničného ruchu sedela nehybne a zahľadená do seba v akejsi netýkavej zádumčivosti. Jej tvár mu súmernosťou črť pripomínala antickú sochu. Aj pleť mala dokonale hladkú a belostnú. Až neskôr, počas jedného z pobytov v Ríme, ho istý Guiseppe Savoni, začínajúci reštaurátor a falšovateľ obrazov, poučí, že antické sochy boli pôvodne krikľavo farebné. Ale späť k Juliane. Oblečené mala mestské šaty, ktoré boli trošku honosné, akoby kašírované, čo bolo v kontraste s jednoduchou bielou šatkou, ktorá iba tak zľahka spočívala na jej tmavých, pútcom rozdelených vlasoch. Beni sa ešte nevedel rozhodnúť, či je to

móda alebo dedinská zaostalosť, aby dáma bola takto bez klobúka, no šatka okrášlená jemnou čipkou a pripravená v každom okamihu sklíznuť z pôsobivej ženskej hlavy ho zaujala. Alebo ho možno zaujal nejasný pocit, že tú súladnú ženskú tvár odniekiaľ pozná. Mladé ženy doteraz nekreslil a vlastne ani v budúcnosti nikdy kresliť nebude, o dôvodoch netreba príliš špekulovať. Toto bola azda jediná výnimka. Vráskavé portréty starien do toho pravdaže nerátame. Juliana si však nepochybné všimla, že mládenček s hladkou tvárou a nabok učesanými vlasmi na ňu vrhá kradmé pohľady a pritom si čosi usilovne črtá ceruzou na papier. No nedala nič najavo, len jemne pootočila tvár, nie s cieľom odvrátiť sa, skôr ukázať ju v čom najlepšom uhle, akoby bola od narodenia navyknutá, že jej právom patrí takáto pozornosť.

Beni bol zručný kresliar a dokončil kresbu práve vo chvíli, keď prichádzal vlak. A tak v tom lomoze, pískaní, škripaní a dyme dokonca stihol ešte k Juliane priskočiť a pohotovo jej chytil príručnú cestovnú tašku. Aj túto zdvorilosť Juliana prijala s chladnou samozrejmou.

Kráčali spolu nenáhľivo k vlaku a Beni sa jej popri tom úctivo predstavil. Keď Juliana započula jeho šľachtické meno, razom zastala, akoby si pristúpila sukňu. Preč bola zrazu jej povznesenosť. Pohliadla naňho vyľakane alebo vyjavene, záleží na uhle pohľadu. Trvalo to však iba sekundu, nanajvýš dve, čo v takých situáciách nie je málo. Stisla pery a opäť vykročila. Beni, ešte skôr, než jej pomohol nastúpiť do vozňa, otvoril náčrtník a ukázal jej kresbu. Juliana sa na ňu zadívala celkom zvedavo, no opäť nepovedala nič. Považovala sa za urodzenú a vedela, že urodzení ľudia sa musia ovládať za každých okolností. S nohou na schodíku sa však zľahka oprela o Benihu ruku, lebo druhou si musela podvihnúť dlhú sukňu z čierneho hodvábu. A až zhora, keď jej mládenec Beni podával cestovnú tašku, sa naňho akosi dôľne usmiala.

„Doma to radšej neukazujte, mladý pán,“ prehovorila prítlmeným, varovným hlasom a vošla do útrob vlaku.

A Benimu to až vtedy došlo, v momente, keď mu výpravca vlaku pred nosom zabuchol dvere vozňa, kto vlastne bola tá žena; nie tak dávno mu ju nejaký žičlivec ukázal. Nuž

nejaký. Bol to konkrétne ich večne podpitý rodinný priateľ Michael Káry, ktorý požmurkával na Beniho spod štramáckeho slameného klobúka a upozornil ho, aby si povšimol tú výstrednú sedliačku, čo sa nechala doviezť na koči ku krajčírovi, tú sedliačku, ktorej bol on, vznešený majiteľ pozemkov a sudca (Nobilis Compososorus et Iudex Communitatis), svedkom na sobáši, lebo tak si to želal nielen jeho drahý pán otec Jozef Káry, ale predovšetkým Beniho vysoko urodzený otec barón Eduard Benický; a potom Michael Káry opäť na Beniho sprisahanecky žmurkol, akoby mu prezrádzal štátne tajomstvo, a objednal si ešte jeden pohárik obľúbeného likéru. Lenže rojčivému, iba o umení snívajúcemu Benimu to docvaklo až teraz, keď spod čierneho rušňa vyrazil dlhý kúdol pary. Mimochodom, nikdy viac už spolu Beni a Juliana nehovorili, prinajmenšom sa to nedá doložiť. Dokonca ani vo svojich početných denníkoch sa Beni o svojej nevlastnej sestre nezmieňuje. Hoci, pri troche fantázie, predsa len existuje jeden zápis, práve z dňa stretnutia, ktorý aspoň čosi nepriamo naznačuje, respektíve my sa môžeme domnievať, že by sa mohol týkať práve Juliany a následne aj Beniho krátkého stretnutia s jej pravým, čiže ich spoločným otcom. *Sedel som potom v našej záhrade, pozeral som sa na hrad a cítil som chlad veľkej skaly.* Práve toto si zapísal Beni do denníka po odchode z otcovej pracovne.

Alexander Karlovič to vedel od mamy Evy a ona od svojho otca Ondreja a ten o tom počul nielen od svojej mamy Antónie, ale celkom priamo zo spomínania starej mamy Márie Terézie. Tej Márie, ktorá bola najstaršou dcérou Juliany; a už táto nezvyčajnosť, že sedliacke dievča bolo pokrstené dvomi menami, tiež nasvedčovala, že si jej matka Juliana o sebe myslela čosi viac a neraz to dávala aj najavo. Napokon, prečo by nie. V tom čase ešte všetci v okolí vedeli, že skutočným otcom Juliany Vrbovej je barón Eduard Benický. Splodil ju, ako sme spomenuli už v úvode, ešte za slobodna so zmieneným zemianskym dievčaťom Alojziou Akayovou, moletnou krásavicou, neskôr vydatou Káryovou. Áno, presne tak, krásna Alojzia bola vydatá za Jozefa Káryho, otca onoho klebetného a likéry obľubujúceho

Michaela Káryho, keďže barón Eduard, predstaviteľ významného uhorského rodu, sa nemohol za nijakých okolností oženiť s príslušníčkou nižšej šľachty a tá zase, pochopiteľne, nemohla zostať slobodnou matkou. A preto aj maličkej Juliane zmenili identitu. Ku cti im však azda slúži, že jej zabezpečili primeranú výchovu a neskôr tiež zaopatrenie. Predsa len mala v sebe po otcovi i matke modrú krv. Vychovávaná bola teda po pansky, niekoľko rokov i v kúrii Benických, najmä pod dohľadom Eduardových rodičov spriaznených po praslici aj s rodom Esterházy, a keď dospela, zariadili, či skôr nariadili to tak, že sa vydala za črievičkára a obuvníka Michala Vrbu, z ktorého sa razom stal zámožný sedliak, a to vďaka venu svojej nevesty, ktorým ju obdarila, aby to nebolo príliš okaté, rodina jej sobášneho svedka pána Michaela Káryho, ktorý však na oplátku za svoje pozemky a funkcie vďačil predovšetkým bohatému a vplyvnému rodu Benických. Trochu zložitá a zamotaná? Ale predsa reálne a pravdivé.

V Alexandrovej rodine sa tradovalo, že kontesa Juliana, ako ju dedinčania i mešťania za chrbtom trochu posmešne volali, aj vzhľadom na jej panskú výchovu, nebola pripravená a ani ochotná viesť veľkú sedliacku domácnosť. Táto povinnosť teda ležala úplne na jej urastenom, no mlkvom mužovi Michalovi a neskôr prešla práve na jej najstaršiu dcéru Máriu Teréziu. Príbuzní Juliane často vyčítali, že neprakticky míňa peniaze, ale ona z duše pohrdala sedliackou sporivosťou a bola si, samozrejme, veľmi dobre vedomá toho, že podstatnú časť ich majetku priniesla do rodiny práve ona. Mala to šťastie, že na miestne pomery boli dostatočne bohatí a manžel Michal sa neskôr stal aj richtárom. No ona sama šťastná nebola. Viedla zvláštny, takpovediac rozpoltený život. Nebola totiž ani pravá sedliačka a už vôbec nie grófká. Nepatrila nikam. Jej pokrvní ju ignorovali a svojim najbližším, dokonca aj deťom, pripadala cudzia. Aj v tomto ohľade, akousi nezaradenosťou, jej bol nevlastný brat Beni podobný, hoci jeho inakosť bola trochu iného druhu.

Svojho otca Beni nakreslil a tiež aj namaľoval viackrát. Najznámejšie je asi veľké plátno Smrť starca, na ktorom už starobou

zošúverený barón len nevládne leží s vycivenou tvárou a vyčnievajúcim zašpicatým nosom. No Alexander Karlovič mal najradšej obraz *Čítajúci*, na ktorom barón Eduard sedí s nohou elegantne preloženou cez druhú nohu a číta knihu, ktorú si drží na kolene. Aj tu už vyzerá ako starý muž vďaka dlhej bielej brade a veľkej plešine. Aj Beni bude mať raz podobnú plešinu a bradu ešte dlhšiu a hlavne neupravenú. V tomto bol synom svojho otca, ale inak z neho vyrástol úplný protipól. Necítil sa dobre v koži baróna a už vôbec nie ako muž, ktorý by mal s nejakou ženou splodiť a vychovávať deti. Maľovanie a slobodné túlanie bolo pre Beniho všetkým. A potom ešte tá slabosť pre driečnych, chudobných mládencov, sluhov, bírešov, kočišov, učňov, ktorí mu nestáli vždy len modelom. No, nechajme to tak. Avšak napriek svojim čudáctvam, Beni rešpektoval prísne rodinné pravidlá a tajomstvá. Iba jediný raz ich vážnejšie porušil, a to práve vtedy, keď nakreslil hlavu zatajenej sestry Juliany. V mladíckej naivite totiž bežal svoju kresbu ešte v ten deň ukázať otcovi. Vždy bol totiž úprimne zvedavý na jeho názor a otec jeho práce zase rád posudzoval.

Barón Eduard sa aj teraz sústredene zapozeral na tvár mladšej ženy v bielej šatke olemovanej čipkou, ktorej vzor Beni pekne načrtoľ. Potom sa skúmavo zadíval na syna, potom zase na kresbu, ktorá bola dôsledne realistická. Barón Benický túto ženskú tvár zjavne spoznal. A Beni napäto čakal, čo otec povie. Barón potiahol nosom, no vôbec nič sa syna nespýtal, nič mu nepovedal, iba dlho odmerane mlčal. Vysoká škola sebaovládania. Bol v tej chvíli chladný ako tá veľká skala, na ktorej stála zrúcanina ich rodového hradu. Kresbu synovi ľahostajne vrátil, vzápätí siahol po hrubej knihe, roztvoril si ju na kolene a pohrúžil sa opäť do nej, akoby syn Beni pri ňom ani nestál. Vyzeral vtedy presne ako na obraze *Čítajúci*. Až keď sklamaný Beni za sebou zatváral dvere otcovej pracovne, započul jeho odmeraný hlas: „Nie je v tom život. Môžeš ju zahodiť.“

Ó, ako veľmi sa barón Benický mylil. Koľko života bolo práve v nej, v jeho nepriznanej dcére Juliane, a ako málo života zostávalo v ňom. Kým jeho vznešený rod vymrel spolu s Benim a jeho bezdetnou neterou Irenou Forgáčovou, Juliana Vrbová

mala s Michalom sedem detí, z toho štyroch chlapcov a tri dievčatá, ktoré sa rozvetvili do mnohých ďalších rodín a širokého potomstva. A jedna z týchto vetiev viedla priamo až k Alexandrovi Karlovičovi, ktorý po viac ako sto rokoch, ktoré odvtedy uplynuli, stál vo výstavnej sieni veľkej galérie pred známym portrétom čítajúceho baróna Eduarda Benického, toho šviháckeho, prísneho starca, a predstavoval si, ako tento prísny muž možno len sekundu predtým, než obrazne povedané zaujal pózu čítajúceho, vyriekol za svojím odchádzajúcim synom tie neoblomné slová: *Môžeš ju zahodiť*. Ale Beni tú kresbu ne zahodil. Portrét svojej sestry uschoval na spodok kufra, ktorý ešte zvyšných štyridsaťdeväť rokov svojho života vláčil všade so sebou.

* * *

V jednom zo svojich starých kufrov maliar Benický zhromažďoval rôzne neužitočné veci, veľa kuriózných kníh o umení, teozofii, okultizme a špeciálne o budhizme. A tiež všetky svoje zápisníky, náčrtníky, rôzne kresby, sošky, ale aj obyčajné kamienky zaujímavých tvarov a farieb, ktoré nazbieral na svojich cestách a potulkách. K zbieraniu kameňov ho priviedol práve budhizmus. O tomto náboženstve, či učení, sa prvý raz dočítal u filozofa Schopenhauera, ale k samotným budhistickým textom, teda k ich prekladom, sa dostal až pri jednom zo svojich pobytov v Paríži. Boli to predovšetkým knihy a štúdie orientalistu Eugèna Burnoufa, ktorý sám preložil zo sanskrту Lotus sutru, a Beni si neskôr zohnal aj jeho vzácny Úvod do histórie indického budhizmu.

Ale bola to nie veľmi kvalitná, rozpadávajúca sa brožúrka o zen budhizme, akýsi kompilát príbehov prebratých z iných kníh, ku ktorej sa Benimu viazala zvláštna, nezabudnuteľná príhoda. Kúpil si ju náhodou u jedného bukinistu pri Pont Neuf a odtiaľ sa s ňou vybral pomalým krokom až na Montmartre; táto štvrť bývala obvyklým cieľom jeho parížskych prechádzok.

Tú brožúrku si začal zo zvedavosti čítať už za chôdze a nasledujúce riadky si neskôr aj osobitne podčiarkol: „Dvaja žiaci zenu navštívili starého majstra, ktorý bol zároveň aj uznávaným

maliarom, a požiadali ho, aby im nakreslil nejaký zenový obraz, na ktorom by bol sediaci Budha, lotosový kvet alebo iný symbol, pred ktorým by mohli meditovať. Majster im odpovedal, že taký obraz nevie namaľovať, lebo nedokáže maľovať na objednávku. Ale keď videl, že žiaci veľmi zosmutneli, povedal im: „Nakreslím vám muchu.“ A presne v tom okamihu, keď Beni prečítal slovo mucha a akurát kládol poslepiačky nohu na prvý stupienok strmých schodov vedúcich na Montmartre, kde v tých časoch ešte prebývali skutoční, chudobní maliari, akurát vtedy mu na otvorenú stránku brožúrky, rovno pred oči, dosadla živá mucha. V špinavých parížskych uličkách nebola núdza o dotieravé muchy, no Beniho to aj tak ohromilo, lebo živá mucha si sadla rovno na slová o nakreslenej muche. Nepochyboval, že ide o znamenie či priamy odkaz od toho neznámeho zenového majstra. A odvtedy vraj ani maliar Benický, podobne ako starý zenový majster z tej pochybnej brožúrky, už nikdy nenamaľoval nič na objednávku.

POSLEDNÉ PRETEKY

Štefan, ktorého všetci odjakživa volali Pišta, stál nad hrobom svojej matky Anastázie a rukou odháňal nejakú zabudnutú muchu, ktorá mu otravne lietala okolo sivovlasej hlavy. Jeho matka umrela už dávno a on mal vtedy iba desať rokov, no napriek tomu si ju dobre pamätal. A čím bol starší, tým častejšie si na ňu spomínal. Nedávno sám oslávil sedemdesiatku. Statočne ju oslávil. Prejedol sa, až mu bolo zle. Ani sladkostiam neodolal, hoci tie mal kvôli cukrovke zakázané. Veď mu aj *maci*, ako oslovoval svoju ženu Katarínu, poriadne vynadala. Pritom sama tie lekvárové buchty napiekla.

Katarína starostlivo uložila veniec na náhrobok. Ona, zvyknutá od detstva na robotu na poli a v záhrade, nemala problém zohnúť sa až po zem, bystro sa vystrieť, vstať a znovu sa zohnúť a ani pritom nevzdychnúť. Zato telnatý, vykrmený Pišta len čo sa naklonil, aby zapálil sviečku, hneď ho ostro pichlo v chrbte.

Nevládal ani čupiet', musel si pokľaknúť na jedno koleno a tak vložiť horiacu sviečku do kahanca.

„Rovno do blata!“ okríkla ho Katarína.

Keď Pišta vstal, ešte chvíľu sa mu tmelo pred očami. Katarína sa k nemu hybko prihla a rznými pohybmi, ako matka nezbednému synovi, mu oprašovala nohavicu. Pišta sa pridržel jej pleca, lebo mal pocit, že sa potáca. Nevdojak si spomenul na posledné narodeniny, ktoré prežil s nebohrou mamou.

Zobrala ho vtedy do Bratislavy, ktorú stále zo zotrvačnosti volali Požoň, musela tam údajne niečo vybaviť a ani sama netušila, že mu tam dožičí najkrajší darček jeho života. Do mesta sa odviezli vlakom, z veľkej stanice prešli peši až do stredu mesta k poschodovému domu na veľkom námestí a po širokých schodoch vyšli do kancelárie, kde ich čakal sympatický pán v prúžkovanom obleku a tenký prúžok fúzov sa mu skvel aj pod nosom. Po tom, čo mama podpísala akési papiere, fúzatý pán sa ponúkol, že ich prevezie svojim novým autom. Pre vidieckeho chlapca bolo v tých časoch auto čímsi fascinujúcim. Pišta ani nevedel, aká to bola značka, ale už len to, že sa mohol do auta posadiť, bolo preňho niečo výnimočné. Keď sa viezli mestom, ktoré sa mu zdalo obrovské, rozľahlé, keď sa šinuli dlhou ulicou, mal pocit závratnej rýchlosti a zdalo sa mu, že všetci ľudia na chodníkoch, ktorých míňali, sa za nimi musia s obdivom obzerať. A zároveň on sám hltal očami toho obdivuhodného pána, ktorý tak majstrovsky šoféroval; jeho prsty s pekne ostrihanými nechtami sa iba tak zľahka, jemne dotýkali volantu, akoby to bol vzácny, krehký predmet. Nie náhodou si Pišta odvtedy dával záležať na tom, aby mal vždy rovnako pekne, ostrihané, čisté nechty. Ale to najúžasnejšie ešte len prišlo. Pán, ktorý bol taký priateľský k jeho matke i k nemu, si ho na chvíľu posadil na kolená a dovolil mu, aby počas jazdy sám držal volant. A tak Pištovi auto letelo pod jeho rukami, lebo on, malý chlapec, ho riadil, ale na rozdiel od fúzatého pána, on držal volant pevne, stískal ho tuho, křčovito, ale keď ním potočil, cítil, že auto poslúcha jeho vôľu. Bolo to úžasné. Malý Pišta od nadšenia vari ani nedýchal.

Boli v ten deň aj v cukrárni, aj na kolotočoch, určite aj nejakú hračku dostal, ale nič z toho sa nemohlo vyrovnat' jeho

prvému šoférovaniu. Bol to pre Pištu osudový moment. Až neskôr sa dozvedel, že onen sympatický pán vniesol do jeho života zároveň aj čosi temné a tragické. Neprešiel totiž ani polrok a jeho milovaná matka Anastázia zomrela. Vtedy tomu Pišta ešte nerozumel. Až oveľa neskôr sa dozvedel od staršej sestry Alžbety tú ponižujúcu pravdu, že ich mama prišla do druhého stavu s nejakým advokátom. A aby sa nechcené dieťa nenarodilo, išla k anjeličkárke, nikto nevie, či z vlastnej vôle alebo z donútenia, ale tá jej pri zákroku spôsobila fatálnu otravu krvi. Na rodinu to celé vrhlo tieň hanby a otec, traťmajster a vážený občan mesta Senec, azda aj preto, aby na svoju prvú ženu a na jej potupnú neveru zabudol, oženil sa onedlho po druhý raz s Maďarkou Ilonou Horkai. A Pišta – ten od tých čias podvedome hľadel na všetkých mužov s fúzmi s ostražitou nedôverou.

Svoju mamu si však malý Pišta uchoval v pamäti ako dobrú a anjelsky krásnu vílu, ktorá ho mala rada. Nikdy ju za jej čin neodsudzoval, hoci spomienky na ňu v ňom vyvolávali sebaľútosť. Rázna macocha Ilona mu ju nikdy nemohla nahradíť. Podľa fotografií sa na mamu aj ponášal črtami tváre, a keď sa dozvedel, že pochádzala zo zemianskeho rodu, nadobudol presvedčenie, že práve on je dedičom tej nesedliackej jemnosti a elegancie, ktorú v sebe mala. Preto keď mu otec niekedy nadával do urodzených pánov, lebo sa mu nechcelo robiť vo vinohrade alebo na roli, tak pre Pištu to bolo vlastne vyznamenanie.

„Pod'me, starý, pod'me,“ podurila Pištu netrzeplivo jeho nezdoľná žena Katarína.

Bez reptania ju poslúchol, lebo sa už cítil poriadne ustatý. Hroby jej príbuzných Múčkovcov a Šándorovcov mali za sebou, a tak sa tešil, že pôjdu rovno domov, kde si ľahne a zdriemne si na starom rozvrzganom gauči, za ktorým sa na malej poličke všíšili motoristické časopisy, v ktorých si rád listoval aj jeho najstarší vnuk Alexander. Ale cestou k autu jeho unavený pohľad predsa len na okamih pookrial, to vtedy, keď v cintorínskej bráne prešla okolo nich dievčina s veľkým vencom. Mala ryšavé, bohato kučeravé vlasy, ktoré sa za ňou nadnášali ako mohutný

líščí chvost, a Pišta sa za ňou spontánne obzrel, ako sa v živote tisíckrát obzrel za ženskou sukňou. V časoch, keď bol ešte pri sile, spôsobil sukničkárskou povahou, a nielen nevinným obzeraním, svojej manželke veľa hnevu a trápenia. Určite by sa zaňho nevydala, keby vedela, že bude z neho sukničkář. Lenže to nevedel ani on v tom čase, keď Katarínu spoznal.

Najprv ju len vídaval vo vlaku, ktorým chodievali ráno do Bratislavy, on do gymnázia a ona do učenia za kaderníčku do salónu Empíria. Vtedy bol ešte Pišta nesmelý a zakríknutý, takže by sa s ňou azda ani nezoznámil, keby Katarína nebola sestrou jeho kamaráta Janyho Múčku, ktorého neskôr nevolali inak než Janybáči. Lenže Katarína ho spočiatku aj tak nechcela. Darmo na ňu zízal, darmo sa okolo nej obšmietal, dlho mu dávala najavo, že oňho nemá záujem. Možno podvedome tušila, aké s ním bude mať starosti. No Pišta bol pri svojej prvej veľkej láske nadmieru vytrvalý.

„Ježišmária,“ vykrikla zrazu zdesene Katarína, „nechala som tam kabelu.“ A už sa aj otočila a utekala mierne zhrbená naspäť k hrobom.

Pišta zastal a potom sa uberal pomaly za ňou – aj tak by nestačil jej rýchlemu kroku –, aby si pritom mohol znovu obzrieť tú ryšavú, kučeravú krásavicu, kučeravú ako jeho myšlienky. Dievčina práve kládla veniec ku križu, a keď na ňom čupiačky starostlivo upravovala stuhu, Pištovi sa zazdalo, že by to mohol byť aj veniec pre víťaza, pretekára, ktorý prišiel prvý do cieľa. Tej predstave sa mimovoľne pousmial.

Všetko sa to začalo tým odvážnym a hlavne pohoršujúcim činom. Tajne predal role, svoje dedičstvo po mame, a kúpil si motorku. Novú Čezetu. Bol prvým, kto mal takú parádnu motorku v okrese. Blázon, hovorili si o ňom ľudia, ktorí nemohli pochopiť, že dobrú zem, to bohatstvo, tú istotu, vymenil za nejaký bicykel s motorom. Pre nich bola zem všetkým, ale pre Pištu len príťažou. Určite aj preto, že otec a macocha na roľiach tak lipli. Otec ich stále prikupoval, mal už 20 honov a veľký vinohrad a chcel ešte viac. Vedť kvôli tomu predaju takmer vyhnať Pištu z domu. Ale nepodarený syn bol naozaj blázon do motoriek a do áut a chystal sa uskutočniť svoj sen, čosi, o čom

dovtedy iba počul a čítal, lebo sa to dialo len v ďalekom svete. Ale už sa to chystalo aj u nich, tie prvé preteky cestných motoriek, takzvaných *Päťsto kilometrov slovenských*. A Pišta, úplný ucháň, stál na štarte.

Zúčastniť sa veľkých pretekov – už to by mu stačilo na slávu v rodnom mestečku.. No stalo sa čosi neslýchané, o čom potom písali v novinách a hovorili aj v rádiu: *Neznámy mladík Štefan Karlovič zo Senca zvíťazil*. Pišta síce nemal veľké skúsenosti, ale ani strach, a tak riskoval a jazdil ako šialenec, klopil zákruty takým spôsobom, že sa kolenom dotýkal asfaltu, a očití svedkovia tvrdili, že spod neho pritom vylietali iskry. Po pretekoch mu hovorili, že nad ním musel stáť anjel strážny, a on si pomyslel, že ak taký anjel existuje, tak je to jeho matka Anastázia v nebi – to ona drží nad ním ochrannú ruku, možno aj kvôli výčitkám, že ho tak skoro opustila.

Vtedy, po tom prvom veľkom víťazstve, prežíval Pišta svoje najkrajšie chvíle. Pre ľudí v Senci už nebol blázon, ale hrdina. A aj vyučená kadernička Katarína z neďalekej dediny, za ktorou stále vytrvalo chodil, začala byť k nemu o poznanie milšia. Hoci, ako mu neskôr povedala, keby bolo po jej, nikdy by mu nedovolila predať zdedené role. Ale ženy milujú mužov, ktorých život je v ohrození, a aj Katarína sa do Pištu napokon zaľúbila. A čím dlhšie ho dovtedy odmietala, tým mocnejšie si ho potom chytila a sama k nemu pevne priľnula. Azda jej ani nebol hoden. Záletníctvo mal totiž v krvi, čo mu neskôr potvrdila aj staršia sestra Alžbeta. Keď ju raz po rokoch navštívil v Budapešti a rozprávali sa pri dobrej káve a fajnových peštianskych zákuskoch o minulosti, prezradila mu, že nielen ich matka sa dopustila hriechu, ale aj otec ju podviedol, a nie jeden raz, a ona si až potom našla toho advokáta, tú nešťastnú známosť v Požoni. Matkin obraz sa tým pre Pištu ešte viac zjasnil, ale on, v tom čase už starý ženáč, rozumel aj svojmu otcovi. Aj on už totiž podvádzal, aj on mal frajerky, aj on si alibisticky hovoril, že muž, ten môže zahnúť, ten má na to akési právo. A okrem toho, bol to ten druh rizika a vzrušenia, ktoré mal rád, ktorému nevedel odolať napriek tomu, že kdesi vnútri, vo svedomí, cítil, že nekoná správne. Ale Katarína s ním napriek všetkému vydržala,